

KSZTAŁCENIE USTAWICZNE – OD KONCEPCJI DO PRAKTYKI

Kształcenie ustawiczne, stało się ostatnimi czasy pojęciem, o którym coraz częściej można usłyszeć, czy też przeczytać. Prawdopodobnie wynika to m.in. z faktu, że żyjemy współcześnie w okresie wciąż dokonujących się zmian. Również przeobrażenie się gospodarki centralnie sterowanej do rynkowej niewątpliwie wywarło swoisty wpływ na oblicze polskiej edukacji. Otwarty na wymogi przemian społeczno-ekonomicznych, nowoczesny system edukacyjny, umożliwiający rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy, powinien być zorientowany na warunki nowej rzeczywistości, cechującej się szybkim tempem rozwoju cywilizacji informacyjnej i przyspieszonym rytmem przeobrażeń, powinien nadążać za rozwojem cywilizacyjnym i informacyjnym społeczeństwa, a przede wszystkim służyć jego potrzebom. Tak rozumiany system oświaty wymaga kreowania przedsiębiorczości, zaradności, dynamizmu, kształcenia ludzi, przystosowanych do niełatwych wymagań rynku pracy, którzy potrafiliby odnaleźć się w tym podlegającym nieustannym zmianom środowisku. Postęp naukowo-techniczny powoduje bowiem ciągłą potrzebę zdobywania dodatkowych, nowych kwalifikacji zawodowych i doskonalenia tych już posiadanych.

Zachodzące zmiany, wymuszają na jednostkach konieczność podnoszenia poziomu wykształcenia, ciągłego poszerzania swojej wiedzy, w celu przystosowania się do zmiennej rzeczywistości, a także sprawnego wykorzystywania wielu możliwości, jakie tworzą nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne. Pewnym rozwiązaniem, pozwalającym jednostkom odnaleźć się w społeczeństwie informacyjnym i gospodarce opartej na wiedzy jest m.in. zapewnienie im możliwości kształcenia się w ciągu całego życia, a także dbanie o wykształcenie choćby podstaw przedsiębiorczych zachowań, zarówno w sferze działalności gospodarczej, jak i cech osobowości (czyli m.in. wykształcenie zdolności do kreowania i zaspakajania swoich i cudzych potrzeb, także edukacyjnych).

Zatem, czym tak naprawdę jest kształcenie ustawiczne? Idea edukacji permanentnej pojawiła się już w czasach starożytnych. O jej potrzebie można przeczytać w pismach Konfucjusza czy Platona. W średniowieczu jej piewą był m.in. Sz. Marycjusz z Pilsna, który w swojej pracy „O szkołach, czyli akademiach” wyraźnie już wtedy głosił potrzebę uczenia się przez całe życie. W czasach nowożytnych idea ta jest wyraźnie obecna w pracach pedagogicznych J. A. Komeńskiego oraz F. M. Grundtviga. Jej zasadność współcześnie podkreślana jest nie tylko przez pedagogów, ale także psychologów takich, jak: T.

Tomaszewski czy Z. Pietrasiński¹. Zasada ustawiczności edukacji jest obecna także w niektórych nakazach religijnych. Już stare żydowskie stronnictwo religijno - polityczne Faryzeuszy, u których studiował św. Paweł, obligowało do studiowania Tory, które to działanie ma zbliżać ludzi do Boga. Dziś, z całą pewnością nie było by tak „głośno” o edukacji permanentnej, gdyby nie działania podejmowane przez UNESCO – organizację, która w największym stopniu przyczyniła się do propagowania opisywanej idei. Nie można także pominąć tak ważnych dla rozwoju idei kształcenia ustawicznego osobowości, jak E. Faure, J. Delors, P. Lengrand, J. Kidd, R. H. Dave, E. Gelpi, B. Suchodolski i wielu innych.

Światowe Konferencje Edukacji Dorosłych w Elsinorze (1949), Montrealu (1960), Tokio (1972), Paryżu (1985) oraz Hamburgu (1997) niezaprzeczalnie wpłynęły na kształt i natężenie międzynarodowej dyskusji na temat kształcenia ustawicznego. To właśnie podczas tych spotkań ocenie podlegała skuteczność i efektywność realizowanych przedsięwzięć oraz uzgadniane były kierunki rozwoju edukacji. W Elsinorze po raz pierwszy mówiono o edukacji dorosłych jako autonomicznym obszarze oświaty. W nowych, powojennych warunkach za cel oświaty przyjęto pomoc i popieranie ruchów, których zadaniem jest tworzenie kultury powszechnej i zlikwidowanie przeciwieństw pomiędzy kulturą masową i elitarną². Głównym rezultatem konferencji było zainicjowanie międzynarodowej współpracy na rzecz edukacji dorosłych.

Druga Międzynarodowa Konferencja Oświaty Dorosłych odbyła się w Montrealu w 1960 roku. Jej tematem była „Edukacja dorosłych w zmieniającym się świecie”. Za cel konferencji postawiono sobie ocenę przemian jakie dokonały się w edukacji w ostatnim dziesięcioleciu. Zauważono, że skoro edukacja jest procesem ciągłym, trwającym całe życie człowieka, to należy dokonać przemian zarówno w formach, metodach i treściach całego kształcenia na poziomie podstawowym, średnim i wyższym. To właśnie podczas tej konferencji przywołano koncepcję uczenia się przez całe życie oraz zażądano podjęcia działań, mających na celu zintegrowanie edukacji dorosłych z powszechnym systemem oświaty. To w Montrealu dokonano rozszerzenia pojęcia edukacji dorosłych – od uczenia się dalszego do kształcenia ustawicznego. Oznaczało to przejście od nauki uzupełniającej do tworzenia systemu edukacji ustawicznej ludzi dorosłych w ciągle zmieniającym się świecie³. Termin *education permanente* znalazł się zarówno w Deklaracji, jak i rekomendacjach przyjętych w wyniku konferencji, w efekcie także na międzynarodowej arenie,

---

¹ T. Pilch (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, Tom II, Warszawa 2003, s. 983.

² J. Półturzycki, *Edukacja dorosłych za granicą*, Toruń 2001, s. 188 i nast.

³ H. Solarczyk, *Edukacja ustawiczna w Niemczech w kontekście międzynarodowym*, Toruń 2001, s. 20.

zapoczątkowując trwający po dziś dzień dyskurs przedstawicieli różnych krajów świata. Podczas montrealskiej konferencji powołano do życia Międzynarodowy Komitet Rozwoju Oświaty Dorosłych, który w kolejnych latach stawał się forum do prezentowania koncepcji edukacji ustawicznej. UNESCO podjęła starania na rzecz upowszechniania i akceptacji idei kształcenia ustawicznego w państwach członkowskich. Te działania przyczyniły się do przyjęcia w 1964 roku zasady, że edukacja ustawiczna powinna stanowić zasadniczy czynnik reform szkolnych. W Montrealu sformułowano nie tylko hasło, ale także pierwsze zadania kształcenia ustawicznego. W krajach wysoko rozwiniętych edukacja ustawiczna rozwija u jej uczestników czynną postawę wobec kultury poprzez samokształcenie, wychowanie estetyczne i działalność artystyczną, a także przez czytelnictwo, turystykę i krajoznawstwo.

W Trzeciej Międzynarodowej Konferencji Edukacji Dorosłych w Tokio w 1972 roku wzięli udział delegaci z 82 krajów członkowskich. Punktem wyjścia działań uczestników konferencji były dwa dokumenty przygotowane przez UNESCO: „Edukacja dorosłych w kontekście edukacji ustawicznej” oraz „Przegląd międzynarodowej edukacji dorosłych w retrospekcji”, opracowane na podstawie ankiet rozesłanych do krajów członkowskich. Konferencja w Tokio wniosła wkład przede wszystkim w rozwój praktyki edukacji dorosłych. Sformułowano bowiem 33 zalecenia perspektywicznego rozwoju tego sektora edukacji, które stanowiły podstawę dla Rekomendacji w sprawie rozbudowy edukacji dorosłych⁴. Podczas konferencji zalecono krajom członkowskim uwzględnienie w procesie rozwoju oświaty dorosłych następujących spraw:

- „upowszechnienie działalności oświatowej, bez względu na rangę, płeć, narodowość, środowisko, zawód, wykształcenie, i inne tego typu czynniki;
- zapewnienia odpowiednich prawnych przepisów, które określą wyraźnie status oświaty dorosłych w kontekście kształcenia ustawicznego;
- przygotowania młodzieży do edukacji ustawicznej;
- zaspokojenia poprzez odpowiednie treści i metody pracy zarówno potrzeb społecznych, jak też zainteresowań indywidualnych uczestników;
- zapewnienia aktywności uczestników, na każdym poziomie kształcenia;
- uznania potrzeby prowadzenia badań w dziedzinie motywacji i uczenia się ludzi dorosłych;

---

⁴ J. Półturzycki, *Edukacja dorosłych za granicą*, Toruń 2001, s. 191-198.

- inicjowania i rozszerzania pracy oświatowej wśród dorosłych różnymi możliwymi kanałami, z wykorzystaniem wszystkich możliwych sił i środków - państwowych, społecznych, związkowych, regionalnych oraz różnego rodzaju towarzystw i ochotników;
- gromadzenia wszelkich środków na rozwój pracy oświatowej, kierując się tylko uznaniem ogólnych celów i funkcji tej pracy;
- uznawania za jedyną zasadę partycypacji ustalonych celów, funkcji i metod tej działalności, bez żadnych ograniczeń;
- pamiętania, że likwidacja analfabetyzmu nie tylko przynosi korzyści społeczne i ekonomiczne, ale rozwija świadomość ludzi⁵.

Tokijska konferencja uznała, że edukacja dorosłych stanowi nieodłączną część kształcenia ustawicznego, które należy rozumieć jako ideę obejmującą cały system edukacji szkolnej i pozaszkolnej razem z wychowaniem w rodzinie i oświatą dorosłych. Takie właśnie rozumienie edukacji ustawicznej zostało przyjęte przez UNESCO i rozwijane przez kolejne lata.

IV Międzynarodowa Konferencja Edukacji Dorosłych w Paryżu (1972) nie osiągnęła takiego rozgłosu jak poprzednia. Głównym jej osiągnięciem było silne zaakcentowanie potrzeby przewyciężenia przepaści, jaka istnieje między formalną i nieformalną edukacją. Paryska konferencja wskazała też nowe kierunki działań na rzecz upowszechniania pracy oświatowej, zapewniającej rozwój uczestnikom różnych form i grup aktywności w oświacie dorosłych. Jedną z ważnych deklaracji przyjętych podczas konferencji w Paryżu jest „prawo do nauki”. Obejmuje ono następujące elementy kształcenia:

- „prawo do czytania i pisania,
- prawo do zadawania pytań i analizowania,
- prawo do wyobrażeń i kreacji,
- prawo do rozumienia swego własnego świata i pisania jego historii,
- prawo dostępu do środków kształcenia,
- prawo rozwijania indywidualnych i grupowych umiejętności⁶.

Uczestnicy konferencji zaznaczyli, że prawa te są elementem podstawowych zasad współczesnego życia człowieka. Bez nauki, nie można mówić o rozwoju człowieka, poprawie warunków jego życia społecznego i kulturowego. Prawo do nauki ma rozciągać się na całe

---

⁵ Tamże, s. 192.

⁶ Tamże, s. 211.

życie człowieka i nie może być ograniczane tylko do jednego okresu życia np. dzieciństwa czy młodości. Prawo to zostało wprowadzone z myślą o rozwoju edukacji dorosłych jako realizacji zasady uczenia się przez całe życie zgodnie z ideą demokracji i humanizmu.

V Międzynarodowa Konferencja Edukacji Dorosłych w Hamburgu w 1997 roku odbyła się pod hasłem: „Uczenie się dorosłych kluczem do XXI wieku”. Potwierdziła ona aktualność koncepcji edukacji ustawicznej i nadała jej status strategii polityczno-oświatowej XXI wieku. Jej przyjęcie uzasadniano postępującą globalizacją życia ekonomicznego, społecznego, jak i gwałtownym rozwojem nauki i technologii w świecie. Hamburgska konferencja postawiła sobie za cel wymianę doświadczeń związanych z realizacją zasad przyjętych na poprzednich konferencjach, ich aktualizację oraz nakreślenie kierunków polityki oświatowej na przyszłość. Za szczególnie ważne (względem panującej sytuacji) uznano zagadnienia:

- „uczenie się dorosłych jako wkład w demokratyzację stosunków społecznych,
- poprawę warunków i jakości edukacji dorosłych,
- zapewnienie powszechnego prawa do nauki pisanie i czytania oraz podstawowej edukacji,
- promowanie kobiet w edukacji dorosłych,
- promowanie prawa do pracy i możliwości zawodowego kształcenia i doskonalenia,
- zaangażowanie dorosłych na rzecz środowiska, zdrowia i ludności,
- stworzenie ściślejszych relacji między edukacją dorosłych a kulturą, mediami oraz nowymi technologiami informacyjnymi,
- otwarcie edukacji dorosłych dla wszystkich oraz wykorzystanie potencjału różnych grup,
- wypracowanie doskonalszych mechanizmów finansowania edukacji dorosłych,
- rozszerzenie międzynarodowej współpracy i solidarności”⁷.

Zagadnienia te opracowywano w dziesięciu grupach, a rezultaty ich rozważań znalazły się w uchwalonym na konferencji „Planie działania na przyszłość w obszarze edukacji dorosłych”. Teoretyczną podstawę rozważań stanowiły koncepcje edukacji ustawicznej zaprezentowane w raportach Faure’a i Delorsa oraz Biała Księga. Nie ulega wątpliwości jak ogromny wpływ na rozwój koncepcji kształcenia ustawicznego miały wyżej wymienione konferencje. Ponadto służyły one jeszcze rozwojowi bliższych kontaktów i współpracy pomiędzy kluczowymi

---

⁷ A. Matlakiewicz, *Deklaracja i plan działania na przyszłość*, [w:] *V Międzynarodowa Konferencja Edukacji Dorosłych - Uczenie się dorosłych: klucz do XXI wieku*, „Edukacja Dorosłych” nr 4, 1997, s. 9-28.

partnerami. Pozwoliły podejmować okresowe dyskusje dotyczące postępu i problemów szeroko rozumianej edukacji ustawicznej.

W styczniu 1990 roku odbyło się spotkanie ministrów edukacji krajów członkowskich OECD, podczas którego stwierdzono, że znaczenie pojęcia edukacji ustawicznej jest nadal otwarte na różne interpretacje. Edukacja ustawiczna jest obecnie definiowana przez OECD jako: „świadome kontynuowanie uczenia się w ciągu całego życia, będące w opozycji do koncepcji mówiącej, że edukacja kończy się w wieku 16, 18 czy 21 lat. Takie rozumienie zawiera w sobie dwa aspekty. Po pierwsze [...] daje możliwość do wielokrotnego powracania do formalnych instytucji oświatowych oraz nieformalnego uczenia się, które jest jednak świadome, planowe i systematyczne. Po drugie implikuje uznanie przez jednostki, pracodawców i władze punktów, w których istnieje społeczna i/lub ekonomiczna potrzeba uaktualnienia wiedzy i umiejętności. Ten drugi aspekt różni się od pierwszego, ponieważ nie tylko postrzega edukację ustawiczną jako prawo, ale niezbędne wymaganie uczestnictwa”⁸. Z powyższej definicji jasno wynika, że uczenie się nie jest tylko kojarzone z edukacją formalną, ale także odbywa się nieformalnie w różnych przejawach aktywności ludzkiej.

W kontekście rozważań dotyczących definicji terminu „kształcenie ustawiczne” niewątpliwie należy przywołać pojęcia pokrewne □ np. edukacja permanentna. Jej funkcje głównie związane są z odświeżaniem i aktualizacją wiedzy, co pozwala jednostce rozwijać się i nadażać za nowościami i zmianami⁹. Pojęcie edukacji permanentnej (*education permanente*) zostało wprowadzone w latach 70-tych przez Radę Europy i jest ono definiowane jako: „system elastycznych form uczenia się; kształcenie ogólne, zawodowe, kulturalne, socjalne i obywatelskie; stałe edukacyjne poradnictwo; wspieranie rozwoju krytycznych i twórczych zdolności; samokształcenie przy zastosowaniu nowoczesnych technik komunikacyjnych”¹⁰.

Kolejnym pokrewnym pojęciem jest edukacja ciągła (*continuing education*) definiowana jako: kontynuacja edukacji jednostki poprzez umożliwienie podjęcia dalszego kształcenia lub doskonalenia, tak aby jednostka mogła sprostać stawianym jej nowym lub wzrastającym wymaganiom.

Edukacja ponowna, powrotna, powtórna (*recurrent education*), była pojęciem i zagadnieniem szczególnie rozwijanym w raportach OECD. W swojej publikacji z 1973 roku OECD zamieściła następującą jej definicję: „edukacja ponowna jest całościową strategią

---

⁸ OECD: *Lifelong Learning for All*, Meeting of the Education Committee at Ministerial Level. 16-17.01.1996, Paris, 1997, s. 89.

⁹ A. C. Tuijnman (red.), *International Encyclopedia of Adult Education and Training*. Second Edition, London, New York, Tokyo, 1996, s. 28.

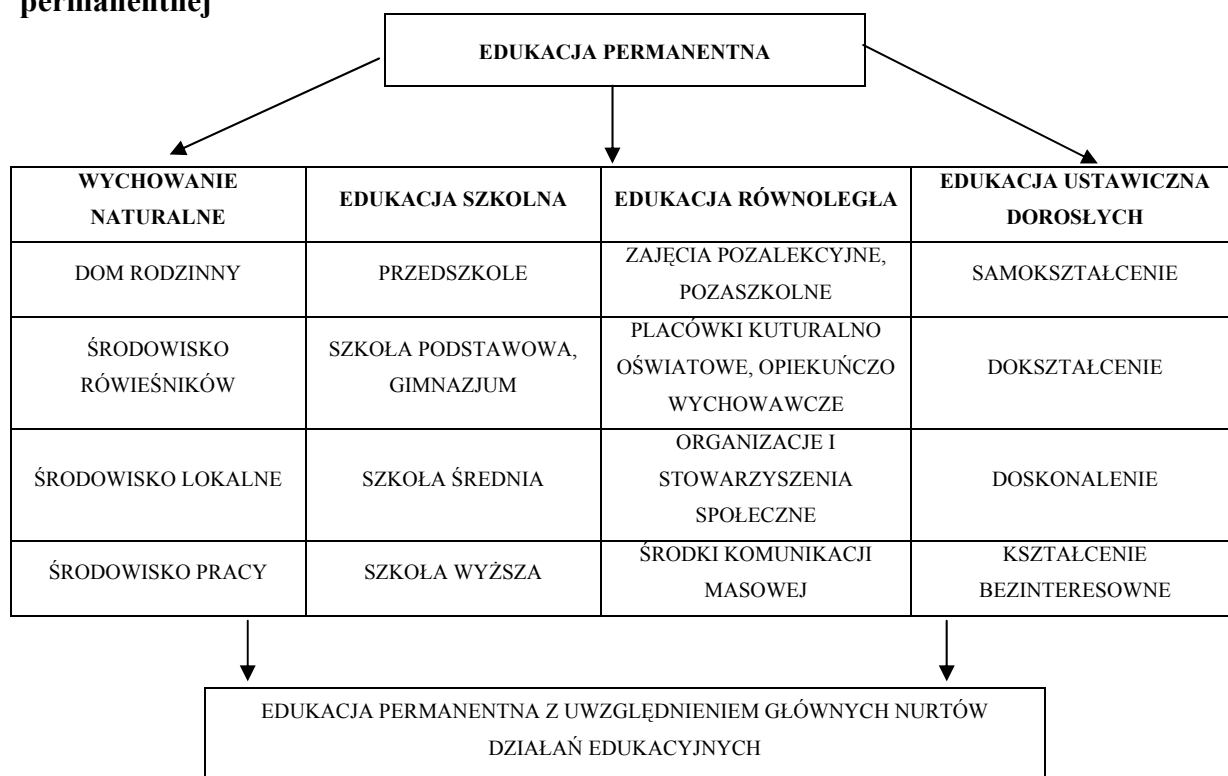
¹⁰ Tamże, s. 28.

oświatową edukacji po-obowiązkowej i po-wstępnej, której główną charakterystyką jest rozpowszechnianie edukacji w ciągu całego życia jednostki na drodze powracania do nauki, tj. przemiennie z innymi zajęciami: pracą, czasem wolnym, emeryturą”¹¹.

Podsumowując rozważania dotyczące terminów związanych z kształceniem przez całe życie, można stwierdzić, że pojęcie edukacji ustawicznej (*lifelong learning*) jest używane w bardziej ogólnym sensie, niż wyżej omawiane terminy. „Odnosi się ono do wykorzystywania wszystkich programów edukacyjnych oferowanych przez różnorodne instytucje i organizacje, włączając w to edukację sponsorowaną przez firmy, kościoły, partie polityczne, związki zawodowe oraz inne instytucje edukacji dalszej”¹².

We współczesnym rozumieniu koncepcji kształcenia ustawicznego kładziony jest silny nacisk na fakt, że edukacja dorosłych jest nieodłącznym elementem składowym tej koncepcji, umożliwiając podejmowanie nauki przez całe życie.

Rysunek 1. Usytuowanie edukacji ustawicznej dorosłych w szeroko rozumianej edukacji permanentnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Z. Wiatrowski w: Bednarczyk H. (red.), *Wokół problemów kształcenia ustawicznego*, Warszawa- Ryki-Radom 1999.

¹¹ Tamże, s. 28.

¹² Tamże, s. 28.

Pojęcie edukacji ustawicznej było różnie definiowane na przestrzeni ostatnich lat w leksykonach czy też encyklopediach pedagogicznych. W „Encyklopedii Oświaty i Kultury Dorosłych” napisanej pod redakcją K. Wojciechowskiego kształcenie ustawiczne zamiennie nazywane jest kształceniem cyklicznym, i dalszym. Na początku autor przytacza historyczne korzenie tej koncepcji i zaznacza, że początki współczesnej koncepcji kształcenia ustawicznego to XIX wiek. Dopiero u progu lat 60-tych kształcenie ustawiczne było traktowane jako proces ciągły, trwający do końca życia człowieka. Pojawiają się tu przytoczenia stwierdzeń P. Lengrand’a i przywołane są zdarzenia konferencji montreal’skiej. Kształcenie ustawiczne ma być integralną częścią życia a edukacja ma być wartością samą w sobie. „Uczyć się, jak uczyć”- to hasło jest przywoływane przez autora Encyklopedii, jako silnie akcentowane w obrębie omawianej koncepcji. Na końcu opracowanego hasła wymienione są następujące cechy kształcenia ustawicznego: „powszechnie dostępne, integralne, różnorodne, zachowana drożność pionowa i pozioma, otwartość, elastyczność rozwiązań”¹³.

Encyklopedia Pedagogiczna pod redakcją W. Pomykała, jest już nieco nowszą propozycją. Tutaj pod hasłem edukacji ustawicznej znajdziemy obszerny opis zawierający: pojęcie i źródła koncepcji, według którego to „upatrujemy w edukacji ustawicznej główny kierunek przemian współczesnych systemów oświatowych, ich orientacji na warunki cywilizacji zmiennej, cechującej się szybkim tempem rozwoju i przyśpieszonym rytmem przeobrażeń. Określając najogólniej □ jest to edukacja nadążająca za rozwojem i służąca potrzebom rozwoju”¹⁴. W dalszej części edukacja permanentna opisywana jest jako program doskonalenia kwalifikacji i jako koncepcja wychowawcza. Także jest zestawiana z systemem szkolnym i oświatą dorosłych. Omawiane hasło opracował R. Wroczyński.

Leksykon PWN „Pedagogika” przygotowany pod redakcją B. Milerskiego i B. Śliwerskiego Edukację permanentną określa jako: „stałe odnawianie i doskonalenie kwalifikacji ogólnych i zawodowych. Współczesny model edukacji, zgodnie z którym kształcenie nie ogranicza się do nauki w szkole, lecz trwa w różnych formach przez całe życie człowieka. Koncepcja edukacji permanentnej podważa tradycyjny pogląd o podziale ludzkiego życia na okres przygotowawczy i okres dojrzałej aktywności społeczno-zawodowej, w którym zostają spożytkowane rezultaty uprzedniej nauki. Szkoła jest w myśl

---

¹³ K. Wojciechowski (red.), *Encyklopedia Oświaty i Kultury Dorosłych*, Warszawa 1986.

¹⁴ W. Pomykała (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna*, Warszawa 1993.

tej koncepcji, jedynie pierwszym ogniwem procesu kształcenia, przygotowującym jednostkę do dalszej, stałej aktywności edukacyjnej”¹⁵.

W. Okoń w „Nowym słowniku pedagogicznym” określa kształcenie ustawiczne jako: „proces ciągłego doskonalenia kwalifikacji ogólnych i zawodowych - jest to zasada współczesnych systemów oświaty, zgodnie z którą kształcenie trwa przez całe życie człowieka, obejmując odnawianie, poszerzanie i pogłębianie jego kwalifikacji zawodowych i ogólnych (...). Wobec tempa postępu naukowo-technicznego wykształcenie zdobyte w systemie szkolnym staje się przestarzałe. Stąd należy je kontynuować przez całe życie w takich formach organizacyjnych i rozmiarach, jakie dla przedstawicieli danego zawodu są optymalne (...). Koncepcja kształcenia ustawicznego propagowana przez UNESCO, zaczyna wywierać coraz większy wpływ na system szkolny: cele, treści, metody i organizację pracy szkolnej”¹⁶.

Definicja ta, nie da się ukryć, rozpatruje koncepcje kształcenia ustawicznego pod jednym kontem, mianowicie - doskonalenia kwalifikacji, nie jest to na pewno wyczerpujące ujęcie.

Wielka Internetowa Encyklopedia Multimedialna pod hasłem edukacji ustawicznej zawiera podobną definicję do przytoczonej powyżej. Edukacja ustawiczna rozumiana jest jako „proces ciągłego doskonalenia kwalifikacji: ogólnych i zawodowych, trwający przez całe życie człowieka. Kształcenie permanentne wynika z konieczności przystosowania się jednostki do dynamicznych przeobrażeń ekonomicznych, kulturowych i naukowych występujących w życiu współczesnych społeczeństw. Wykształcenie zdobyte w systemie szkolnym staje się stopniowo przestarzałe i koniecznością jest kontynuowanie kształcenia w takich formach i rozmiarach, jakie dla danego zawodu są optymalne”¹⁷.

Wszystkie te przytoczone definicje kształcenia ustawicznego są zebrane i dopełnione w „Encyklopedii Pedagogicznej XXI wieku” napisanej pod redakcją T. Pilcha. To właśnie uchwycenie pojęcia edukacji ustawicznej jest pełne i wyczerpujące (należy zaznaczyć, że hasło edukacji ustawicznej w wymienionej powyżej „Encyklopedii Pedagogicznej XXI wieku” przygotował T. Aleksander). Przedstawia się ono następująco: „Edukacja ustawiczna/permanentna (ang. lifelong education, permanent education, fr. education permanente, niem. permanente Bildung, ros. niepriwoe obrazowanije, piermanientoje obrazowanije) współczesny model edukacji, polegający na ciągłym odnawianiu i podnoszeniu wiedzy i kwalifikacji ogólnych i zawodowych, trwający w ciągu całego życia jednostki;

---

¹⁵B. Milerski, B. Śliwerski (red.), *Leksykon PWN Pedagogika*, Warszawa 2000.

¹⁶W. Okoń, *Nowy słownik Pedagogiczny*, Warszawa, 2001.

¹⁷Wielka Internetowa Encyklopedia Multimedialna, www.onet.pl, informacja uzyskana dnia 03.02.2004.

potrzeba edukacji permanentnej rodzi się w warunkach współczesnej, ciągle zmieniającej się rzeczywistości społeczno-kulturowej, do której jednostka musi się adoptować i którą musi rozumieć; synonimami tego pojęcia są: kształcenie ustawiczne, kształcenie ciągle”¹⁸. Autor zaznacza, że przed laty jedni teoretycy używali terminu edukacja ustawiczna na oznaczenia wszystkich czynności edukacyjnych, ukierunkowanych na człowieka dorosłego, a więc utożsamiali go z edukacją dorosłych czy kształceniem poszkolnym. Inni uznali, że oznacza on tylko potrzebę uaktualniania wiedzy ze względu na ciągły postęp naukowo-techniczny. Obecnie „rozumie się pod tym terminem cały system działań dydaktyczno-wychowawczych, ukierunkowanych na człowieka od wczesnego dzieciństwa do późnej starości, a więc używa się go zarówno na oznaczenia oświaty dzieci i młodzieży, jak i kształcenia dorosłych. Pojęcie to oznacza, zgodnie z leksykalnym znaczeniem terminu ustawiczny, cechę stałego trwania, realizowanej bez przerwy, edukacji człowieka kontynuowanej od urodzenia do śmierci, ideę i normę, zasadę i właściwość tej edukacji, jej model. Cechę, bez której edukacja nie jest dzisiaj, w okresie szybkich zmian cywilizacyjnych, do pomyślenia (...). Istotą edukacji ustawicznej jest nieprzerwanie trwające, stale realizowane, planowe i racjonalne oddziaływanie na rozwój człowieka, w każdym etapie jego życia. Oznacza ona, że po upływie jednej fazy kształcenia przedłuża się ono na następne stojące na wyższym merytorycznym poziomie. Wskazuje ona na to, że edukacja jest całożyciowym aktem, nieprzerwanym i zintegrowanym procesem, nie dającym się zamknąć tylko w jednym okresie ludzkiego życia. Jest to idea edukacyjna o głęboko humanistycznym charakterze (...). Traktuje ona edukację jako część życia. Nadaje więc kształceniu wartość samą w sobie nie zaś instrumentalną”¹⁹.

T. Aleksander przytacza także krótki rys historyczny idei edukacji ustawicznej, oraz zaznacza, że wymóg ustawiczności edukacji wynika dziś z kilku czynników:

- ciągłych zmian życia,
- stałego rozwoju społecznego i cywilizacyjnego,
- ciągłego postępu.

By poradzić sobie, zdaniem autora niniejszej definicji, w takich warunkach, trzeba stale uzupełniać wykształcenie o nowe wiadomości i nawyki, usuwając te nieaktualne i nieprzydatne, stanowiące barierę nowoczesnego działania. Zasada ustawiczności edukacji wpływa także, jak pisze autor z właściwości psychofizycznych człowieka i potrzeby utrzymania w dobrej kondycji jego umysłu oraz sprawności intelektualnej. Temu właśnie

---

¹⁸ T. Pilch (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, Warszawa 2003, s. 983.

¹⁹ Tamże, s. 985.

sprzyja nieustanne uczestniczenie w edukacji. Autor informuje także o tym, że wprowadzenia realizacji idei kształcenia ustawicznego do systemu oświaty wymaga jego całkowitego przebudowania. W dalszej części definicji przytoczone są trzy właściwości edukacji ustawicznej:

1. **„Trwałość procesu kształcenia i wychowania** - brak przerw nie tylko podczas kształcenia na poszczególnych poziomach i w różnych formach, ale także podczas przechodzenia pomiędzy poszczególnymi poziomami i rodzajami kształcenia.
2. **Szeroko pojęta drożność pomiędzy różnymi formami i ogniwami kształcenia** - umożliwienie swobodnego przechodzenia z jednego poziomu wykształcenia na następny.
3. **Elastyczność edukacji jako podstawowy warunek zapewnienia jej ustawiczności** - zagwarantowana dzięki istnieniu wielu form i ofert kształcenia, adekwatnych do możliwości i potrzeb uczących się²⁰.

Oprócz tych wszystkich przytoczonych powyżej celów edukacji ustawicznej jest jeszcze jeden ważny aspekt, wspominany już na początku niniejszego opracowania. Mianowicie rozpowszechnianie idei i praktyki kształcenia ustawicznego ma także na celu przyczynienie się do kształtowania postawy przedsiębiorczej wśród uczestników różnych form kształcenia. W spełnieniu tego postulatu, wydają się być pomocne nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne, których zastosowanie w procesie dydaktycznym niewątpliwie przyczynia się do rozwijania podstawowych umiejętności, niezbędnych do sprawnego a zarazem przedsiębiorczego funkcjonowania w społeczeństwie wiedzy.

Kurs e-learningowy „GPW i rynek kapitałowy” jako przykład inicjatywy propagującej kształcenie ustawiczne z wykorzystaniem nowoczesnych technologii

Przykładem inicjatywy (podjętej w województwie mazowieckim) popularyzującej paradygmaty kształcenia ustawicznego m.in. poprzez wykorzystanie nowoczesnych technologii może być e-learningowy kurs „Giełda Papierów Wartościowych i rynek kapitałowy”²¹, realizowany przez Fundację Edukacji Rynku Kapitałowego we współpracy z Fundacją Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, pod patronatem

---

²⁰ Tamże, s. 987.

²¹ Informacje nt. kursu zaczerpnięto ze strony: www.kapital.edu.pl [24.11.07].

merytorycznym Komisji Nadzoru Finansowego oraz Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie.

Celem kursu jest kształcenie lokalnych liderów, dysponujących wiedzą z zakresu rynku kapitałowego, jak również propagowanie problematyki giełdowej i finansowej w środowisku, w szczególności wśród młodzieży szkolnej na zajęciach z podstaw przedsiębiorczości, a także z innych programowych przedmiotów. Kurs skierowany jest do nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych oraz studentów kierunków ekonomicznych i pedagogicznych. Udział w kursie jest nieodpłatny. Cały projekt zakłada organizację trzech edycji kursu.

Szkolenie odbywa się w formie kształcenia na odległość, z wykorzystaniem platformy e-learningowej dostępnej pod adresem www.kapital.edu.pl. Program kształcenia, określony został na 32 godziny lekcyjne. Obejmuje on 10 rozbudowanych modułów szkoleniowych, przygotowanych według specjalnych standardów metodycznych. Dodatkowo moduły e-learningowe wzbogacono o scenariusze lekcji, pomocne do zastosowania nabytej wiedzy na zajęciach szkolnych. Ponadto program kursu rozbudowano o kolejne 8 mikromodułów zawierających scenariusze realizacji zajęć fakultatywnych, mających na celu kształtowanie postawy przedsiębiorczej, adresowanych w szczególności do osób chcących zastosować nabytą podczas kursu wiedzę, w programie innych nauczanych przedmiotów niż „podstawy przedsiębiorczości”. Planowane jest także zorganizowanie jednego spotkania w formie tradycyjnej.

Tabela 1. Struktura kursu e-learningowego „GPW i rynek kapitałowy”

Moduł 1.	<i>Oszczędzanie, inwestowanie, spekulowanie</i>
Moduł 2.	<i>Rynek kapitałowy jako segment rynku finansowego</i>
Moduł 3.	<i>Rynek usług bankowych</i>
Moduł 4.	<i>Giełda Papierów Wartościowych</i>
Moduł 5.	<i>Rynek akcji</i>
Moduł 6.	<i>Rynek obligacji</i>
Moduł 7.	<i>Rynek instrumentów pochodnych</i>
Moduł 8.	<i>Zysk a ryzyko</i>
Moduł 9.	<i>Jak inwestorzy podejmują decyzje inwestycyjne?</i>
Moduł 10.	<i>Przełożenie wiedzy na praktykę - codzienne i niecodzienne decyzje finansowe</i>
Mikromoduł 1. (geografia)	<i>Rola usług finansowych w rozwoju społeczno-gospodarczym krajów – na przykładzie giełd kapitałowych</i>

Mikromoduł 2. (technologia informacyjna)	<i>Rynek usług bankowych - banki internetowe</i>
Mikromoduł 3. (technologia informacyjna)	<i>Oprogramowanie dla inwestorów giełdowych na przykładzie programu Gielda 2007</i>
Mikromoduł 4.(matematyka)	<i>Własności ciągu Fibonacciego i ich wykorzystanie w praktyce</i>
Mikromoduł 5. (język polski)	<i>Motyw pieniędzy w „Lalce” Bolesława Prusa</i>
Mikromoduł 6. (historia)	<i>Początki kapitalizmu na ziemiach polskich: narodziny pieniądza papierowego, kształtowanie się systemu bankowego, powstanie giełd</i>
Mikromoduł 7. (godzina wychowawcza/przedmiotowe koło zainteresowań)	<i>Psychologia zachowań inwestorów giełdowych</i>
Mikromoduł 8. (matematyka)	<i>Praktyczne wykorzystanie ciągu geometrycznego - kredyty, lokaty</i>

Źródło: Opracowanie własne

Podstawą pomyślnej realizacji kursu jest aktywność kursantów w czasie zajęć online oraz pozytywny wynik egzaminu, przeprowadzonego w formie tradycyjnej, na który składa się test wiedzy oraz obrona wcześniej przygotowanej przez kursanta pracy zaliczeniowej. Owa praca ma być przykładem praktycznego zastosowania zdobytych podczas kursu wiadomości, w różnorodnych formach zajęć, propagujących wiedzę z zakresu GPW i rynku kapitałowego lub też może być to rozwinięcie poruszanych podczas kursu zagadnień merytorycznych, w formie odrębnego opracowania.

Warto wspomnieć, że w trakcie kursu, uczestnicy mają możliwość korzystania m.in. z forum dyskusyjnego, czatu czy też innych aplikacji, służących do komunikacji, wymiany poglądów i doświadczeń, nie tylko z wykładowcami, ale także innymi uczestnikami zajęć. Mogą oni również, wykorzystując wspomniane narzędzia, konsultować z wykładowcą przygotowywaną pracę końcową. Ponadto, w ramach każdego z modułów szkoleniowych uczestnicy zobowiązani są do zapoznania się z treścią modułu, rozwiązania testów (służących samokontroli stopnia opanowania nabytej wiedzy) oraz do aktywnego udziału w zajęciach online. Podstawową formą zajęć online są dyskusje na forum na merytoryczne tematy zaprezentowane w treści modułów szkoleniowych oraz inne zadania wyznaczone przez prowadzących zajęcia. Dyskusje na forum, jak i zadania wymagające interakcji z prowadzącym, realizowane są w określonych ramach czasowych.

Przyjęte w kursie rozwiązania metodyczne, technologiczne i organizacyjne umożliwiają wysoką efektywność zrealizowanych zajęć, wpływają pozytywnie na jakość kształcenia oraz satysfakcję kursantów z udziału w wirtualnych zajęciach. Dodatkowo opieka

zapewniona przez organizatorów minimalizuje poczucie dyskomfortu dla osób po raz pierwszy korzystających z technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w procesie edukacyjnym.

Treści dydaktyczne kursu zostały przygotowane i zrecenzowane przez najlepszych specjalistów instytucji certyfikujących: KNF, GPW, FERK, FPAKE, przy wsparciu zespołu ds. e-edukacji. Ponadto w realizację zajęć dydaktycznych angażują się zarówno wykładowcy, jak i metodycy nauczania online. Uczestnicy zajęć, którzy pomyślnie ukończą kurs, otrzymują certyfikat potwierdzający nabycie wysokich kwalifikacji w zakresie wiedzy nt. Giełdy Papierów Wartościowych i rynku kapitałowego. Rozbudowany program kursu, jak również grono instytucji zaangażowanych w organizację projektu, gwarantują uczestnikom kursu wysoką wartość certyfikatu. W grudniu br. zakończy się pierwsza edycja kursu, kolejne dwie zaplanowane zostały do równoległej realizacji w marcu 2008 roku²².

Pierwsze opinie osób uczestniczących w szkoleniu są nad wyraz pozytywne. Prawie wszyscy aktywni uczestnicy I. edycji kursu (zakwalifikowano spośród ponad 400 zgłoszeń 249 kursantów) wyrazili swoje zadowolenie z wysokiego poziomu merytorycznego przygotowywanych materiałów oraz z przyjętej formy realizacji szkolenia²³. Organizatorom kursu pozostaje zatem mieć nadzieję, że przyjęta forma realizacji szkolenia, spełni zamierzony cel i przyczyni się do propagowania postaw przedsiębiorczych, podczas różnorodnych zajęć realizowanych przez nauczycieli i studentów biorących udział w kursie, a także wykształci w nich samych potrzebę ustawicznego kształcenia się i rozpowszechniania tej niezmiernie istotnej idei w trakcie prowadzonych zajęć.

Bibliografia:

1. Delors J. (red.) – *Uczenie się nasz ukryty skarb*, Komisja Europejska, Warszawa 1998.
2. Delors J. (red.), *Edukacja: jest w niej nasz ukryty skarb*, Warszawa 1998. *Edukacja dla Europy*, Komisja Europejska, Warszawa 1999.
3. Faure E. (red.), *Uczyć się, aby być*, Warszawa 1975.
4. Kruszewski Z., Pólturzycki J., Wesołowska E. (red.), *Kształcenie ustawiczne idee i doświadczenia*, Wydawnictwo Naukowe Novum, Płock 2003.

---

²² Wszystkie zainteresowane uczestnictwem w kolejnych edycjach kursu osoby, będące nauczycielami bądź studentami kierunków pedagogicznych i ekonomicznych, mogą wypełnić formularz zgłoszeniowy dostępny na stronie: <http://kapital.edu.pl/index.php?page=rejestracja>. Uczestnictwo w kursie jest nieodpłatne.

²³ Wniosek oparto na wpisach kursantów w aplikacji umożliwiającej kontakt z opiekunem metodycznym, na platformie e-learningowej www.kapital.edu.pl.

5. Lengrand P. (red.), *Obszary permanentnej samoedukacji*, Towarzystwo Wolnej Wszechnicy Polskiej 1995.
6. Matlakiewicz A., *Deklaracja i plan działania na przyszłość*, [w:] *V Międzynarodowa Konferencja Edukacji Dorosłych - Uczenie się dorosłych: klucz do XXI wieku*, „Edukacja Dorosłych” nr 4, 1997.
7. Milerski B., Śliwerski B. (red.), *Leksykon PWN Pedagogika*, Warszawa 2000.
8. OECD: *Lifelong Learning for All*, Meeting of the Education Committee at Ministerial Level. 16-17.01.1996, Paris, 1997.
9. Okoń W., *Nowy słownik Pedagogiczny*, Warszawa, 2001.
10. Pilch T. (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, Tom II, Warszawa 2003.
11. Pomykało W. (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna*, Warszawa 1993.
12. Półturzycki J., *Aktualne niepokoje w sprawie edukacji ustawicznej*, Rocznik Andragogiczny, Akademickie Towarzystwo Andragogiczne 2003.
13. Półturzycki J., *Edukacja dorosłych za granicą*, Toruń 2001.
14. Półturzycki J., *Edukacja ustawiczna a rozwój i przemiany dydaktyki*, Rocznik Andragogiczny, Akademickie Towarzystwo Andragogiczne 1999.
15. Półturzycki J., *Tendencje rozwojowe kształcenia ustawicznego*, Warszawa 1981.
16. Przybylska E., Jaskot K., (red.) *Kształcenie ustawiczne jako współczesna strategia edukacyjna. Nowe tendencje w andragogice*, Szczecin 1996.
17. Solarczyk H., *Edukacja ustawiczna w Niemczech w kontekście międzynarodowym*, Toruń 2001.
18. Suchodolski B., *Edukacja permanentna. Rozdroża i nadzieje*, Warszawa 2003.
19. Tuijnman A. C. (red.), *Intrnational Encyklopedia of Adult Education and Training*. Second Edition, London, New York, Tokyo, 1996.
20. Wiatrowski Z. w: Bednarczyk H. (red.), *Wokół problemów kształcenia ustawicznego*, Warszawa- Ryki-Radom 1999.
21. Wojciechowski K. (red.), *Encyklopedia Oświaty i Kultury Dorosłych*, Warszawa 1986.

Netografia:

1. Wielka Internetowa Encyklopedia Multimedialna, <http://www.onet.pl>,
2. Strona internetowa Kursu nt. Giełdy Papierów Wartościowych i rynku kapitałowego, <http://www.kapital.edu.pl>